

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 17.06.2018 ✓Accepted/Kabul: 17.10.2018

DOI: 10.30794/pausbed.434255

Araştırma Makalesi/ Research Article

Gündoğdu, A. E.,(2019). "Türkçede Yakın Anlamlılık Olgusu: "Geniş" Ve "Bol" Sıfatları Üzerine Bir Değerlendirme", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 34, Denizli, s. 39-46.

TÜRKÇEDE YAKIN ANLAMLILIK OLGUSU: "GENİŞ" VE "BOL" SIFATLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ayşe Eda GÜNDOĞDU*

Özet

Yakın anlamlılık, dillerde büyük oranda ortaklık sergileyen tipolojik bir özelliktir. Bu anlamda her dilde yakın anlamlı olarak ilişkilendirilebilecek işlem ilişkisine sahip sözcükler vardır. Bu çalışmada Türkçede yakın anlamlılık olgusunun sınırlarını hangi anlam bilimsel koşulların belirlediği, "geniş" ve "bol" sıfatları aracılığıyla tartışılmıştır. Bu kapsamda yakın anlamlı kabul edilen sıfatların derlem denetimi gerçekleştirilmiş ve bağımlı dizinler aracılığıyla, dizgesel kullanım koşullarında ne düzeyde bir anlam bilimsel benzerlik sergileyebildikleri araştırma konusu yapılmıştır. Çalışmada yöntem olarak betimsel tarama kullanılmış ve elde edilen bulgular yüzde ve sıklık analiziyle ortaya konmuştur. Sonuç olarak, inceleme konusu sıfatların, ortak bir anlamsal alanda konumlansalar dahi büyük oranda birbirinden farklı somut/soyut uzanımlara sahip eşdizimsel öğeleri ve anlam bilimsel ulamları tercih edebildiği gözlemlenmiştir.

Anahtar sözcükler: *Yakın anlamlılık, Sıfat, Derlem.*

THE PHENOMENON OF NEAR-SYNONYM IN TURKISH: AN EVALUATION OF ADJECTIVES "GENİŞ, BOL"

Abstract

Near-synonym is a typological feature which is common in languages. In this sense, there are meaningfully close words which have comprehensive relations with each other. In this study, what semantical conditions determine the boundaries of near-synonym, with the adjectives in accordance with boundedness, is discussed. Within this context, the adjectives "geniş, bol" which are semantically close, even accepted as synonyms in some sources, are corpus-checked and how similar semantically they are in systemic using conditions in dependant indexes is discussed. Descriptive survey model is used in the study and the data obtained are revealed with percentage and frequency analysis. As a result, it has been observed that even though the adjectives which have been studied on are considered as having near-synonym, they may prefer different units which have syntactically different concrete/abstract extensions.

Key words: Near-synonym, Adjectives, Corpus.

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Dilbilimi Bölümü Uygulamalı Dilbilimi Anabilim Dalı, KONYA.
e-posta: aedagundogdu@gmail.com. (orcid.org/0000-0002-9074-7903)

1. Giriş

Bilindiği gibi, dilde sözcükler anlam bilimsel niteliklerini bağlamsal görünüşleri aracılığıyla kazanmaktadır. Bir dilsel ögenin anlamsal uzanımlarını ve diğer öğelerle olan ilişkisini sözcüksel, tümcesel ve tümce üstü düzeylerde ortaya koyan anlam bilim çalışmaları temelde anlamın üretilme sürecine ilişkin çeşitli betimlemeler yapmaktadır. Bu açıdan Patrick (2006) anlam bilimi anlam inceleme çalışmaları için bir araç takımına (toolkit) benzetmekte, sözcük anlamından tümce anlamına kadar uzanabilen anlam örüntülerinin bilgisel kodlanmasının anlam biliminin çeşitli yöntemleriyle ortaya konduğunu belirtmektedir. Anlam biliminin alt dalı olan sözcük anlam bilim ise buna paralel olarak dilde temel öğeler sayılan sözcüklerin düz anlamından işlem ilişkilerine kadar farklı anlamsal düzeylerine odaklanmaktadır.

Bir sözcüğün işlemini aynı dilde, o sözcükle ilişkisi olan diğer sözcüklerin tamamı oluşturur, işlem ilişkilerinin betimlenmesi sözcükler arasındaki anlam ilişkilerini ortaya koymanın yollarından biridir (Goldberg, 2000, Saeed, 2003; Cruse, 2006; Patrick, 2006). Bu açıdan sözcüğün anlam bilimsel sınırları, kendi anlam boyutları (düz anlam, yan anlam, değişmeceli anlam vb.) ve diğer sözcüklerle olan dizgesel ilişkileri ile belirlenmektedir. Örneğin Türkçede “göz” sözcüğü ele alındığında kendi anlam bilimsel katmanlarının yanı sıra ilişkili olduğu diğer kavramlarla birlikte anlam bilimsel sınırlarına ulaşmaktadır.

(I) Kahverengi **gözlerindeki** hüznü duyumsayabiliyordum.

(II) Sıranın **gözündeki** kitabı çıkardı.

(III) Sen benim **gözüksün**, sensiz yaşayamam.

Örnek Tümce I, II ve III incelendiğinde sözcüğün düz anlam, yan anlam ve değişmeceli anlam düzeylerini görmek mümkündür. Bu, sözcüğün kendi anlam bilimsel katmanlarını oluşturmaktadır. Öte yandan “göz” sözcüğünün anlam bilimsel uzanımları bununla sınırlı değildir. Dilin kavramsal evreninde, sözcükle ilişkili olan her öge de onun işlem sınırlarına girmektedir. Örneğin “kulak, burun, dudak” öğeleriyle birlikte anlam bilimsel denklik ilişkisi kurarken aynı sözcük “kafa” ögesiyle parça-bütün ilişkisi kurabilmektedir. Bu açıdan, bir sözcük yalnızca içkin anlamlarıyla değil, aynı zamanda işlem özellikleriyle birlikte yorumlanmalıdır.

İşlem özellikleri karşılaştırmalı sözcük anlam bilim çalışmalarında da büyük önem taşımaktadır. Söz konusu çalışmalarda özellikle yakın anlamlılık ilişkilendirmesi en yaygın biçimde karşımıza çıkan işlem ilişkilerinden biri olarak değerlendirilebilir. Cruse (2006) yakın anlamlı sözcüklerin aynı çekirdek anlamı paylaşmasında rağmen tipik bağlamlarda aynı anlam özelliğini göstermeyen yapılar olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan alan yazında eş anlamlı olarak adlandırılan yapıların büyük çoğunluğunun aslında yakın anlamlılık ilişkisi kurduğu söylenebilir (Palmer, 2001; Saeed, 2003; Cruse, 2006; Murphy vd., 2010).

(IV) **Kara** haber tez duyulur.

(V) **Siyah** haber tez duyulur.

Örnek Tümce IV ve V incelendiğinde, “siyah” ve “kara” öğeleri için bağlamdan uzak bir konumda eş anlamlı demek mümkünken bağlam içerisinde kabul edilebilirlik sınırlarının zorlandığı görülmektedir. Bu kapsamda Murphy (2010) yakın anlamlılık ilişkisindeki sözcüklerin doğruluk koşulları ve tümcesel önermeyi etkilediğini, bu bağlamda birbirinin yerine kullanılma olasılığının her zaman olmadığını belirtmektedir. Bu açıdan alan yazında eş anlamlı olarak adlandırılan yapıların büyük çoğunluğunun aslında yakın anlamlılık ilişkisi kurduğu söylenebilir (Palmer, 2001; Saeed, 2003; Cruse, 2006; Murphy vd., 2010). Öte yandan, yakın anlamlılık görünüşleri yalnızca kalıplaşmış öğelerde karşımıza çıkmamaktadır. Bazı durumlarda sözcüklerden her ikisi de aynı bağlamda kullanılsa dahi anlam bilimsel söylem ezgisini etkileyen koşullar da kurulabilmektedir:

(VI) **Ak** sakallarını şöyle bir karıştırdı dede.

(VII) **Beyaz** sakallarını şöyle bir karıştırdı dede.

(VIII) **Kısa** bir kadın gelip seni sordu.

(IX) **Bodur** bir kadın gelip seni sordu.

Yukarıdaki örnek tümceler incelendiğinde ak/beyaz ve kısa/bodur sözcükleri bağlama uyum sağlarken sözcüklerin tümceye kazandırdığı tutumsal değer farklılaşabilmektedir. Bu durum da yine dilde eş anlamlılıktan çok, yakın anlamlılık düzeylerinin yaygınlığını işaret etmektedir. Bu açıdan, yakın anlamlılıkta bağlama uyum sağlayıp sağlamama, diğer bir deyişle kabul edilebilirlik koşullarına uygunluk bir ölçüt oluştururken bağlama uyum sağlayıp farklı duygu değeri yaratma da başka bir ölçüt oluşturabilmektedir.

Yakın anlamlılık görünümlerinin sınanması büyük oranda değiştirim testleriyle sağlanmaktadır. Değiştirim testleri özellikle söz dizimi alanında yaygınlıkla kullanılan, belirli bir ögenin saptanan diğer ögeyle benzer bağlam koşullarını oluşturup oluşturmadığını ortaya koymak amacıyla başvurulan testlerdir. Söz konusu testlerin uygulanma sürecini sınanmak istenen ögenin, bağlama hiçbir şekilde müdahale edilmeksizin, diğer ögenin yerine yerleştirilerek uygunluk düzeyinin kabul edilebilir olup olmadığının denetlenmesi oluşturmaktadır. Testte aynı anlam düzeyinde karşıtlik sergileyen yapıların da ortak ulamlarla/sözcüklerle yaygın olarak kullanılması gerektiği önvarsayım olarak kabul edilebilir. Bu kapsamda, araştırmada Türkçede yakın anlamlılığın sınırları *geniş* ve *bol* sıfatları üzerinden çizilmeye çalışılmıştır. Söz konusu sıfat grubunun dizimsel ve anlamsal açılarından farklılıklar oluşturup oluşturmadığı, diğer bir deyişle dizgesel kullanıma çıktığında ne tür uzanımlarda kabul edilebilir görünümler oluşturduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu süreçte sıfatların eşdizimlilik sergilediği eylemlerle olan ilişkileri derlem temelli olarak ele alınmıştır.

2. Yöntem

Bu araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel çalışmalar bilimin betimleme amacına hizmet etmekle birlikte, aynı zamanda kendinden sonraki çalışmalar için denence üretmeye yönelik öngörü sağlamaktadır (Erkuş, 2009). Araştırmada veriler içerik analizinin alt yöntemlerinden biri olan tematik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). Tematik analiz ise içerik analizi kapsamında, elde edilen veriler içerisinde tema ve örüntüler aramak amacıyla yapılan kodlamalara dayalı bir analiz yöntemidir (Glesne, 2013). Bu çalışmada tematik analiz yöntemi ile sıfatların anlam bilimsel örüntüleri ortaya konmuştur.

3. Bulgular ve Yorum

İnceleme konusu sıfatların Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük (TDKGTS) görünümleri kontrol edildiğinde birden çok anlamsal düzeyleri olduğu görülmektedir. Bu kapsamda “geniş” sıfatına ilişkin altı, “bol” sıfatına ilişkin iki farklı tanımdan söz etmek mümkündür. Tablo 1. ve Tablo 2.de sıfatların TDKGTS kapsamındaki tanımları ve tanık tümceleri yer almaktadır.

Tablo 1: “geniş” Sıfatına ilişkin GTS’de yer alan tanımlar ve tanık tümceler

TANIMLAR	TANIK TÜMCELER
1. Eni çok olan, enli, vâsi.	“Geniş, bomboş bir taşlığın serin, rutubetli küf kokusu duyuldu.” - P. Safa
2. Alanı büyük olan, makro, dar karşıtı.	“Bu ağaç, bir geniş bostan duvarının dış tarafında idi.” - O. C. Kaygılı
3. Bol (elbise).	-
4. Kapsamı büyük, dar sınırlar içinde kalmayan, yaygın, makro.	“Geniş anlamlı.”
5. Kolay kolay tasalanmayan, hoşgörülü, rahat.	“Besbelli geniş, olabildiğince umursamaz görünmek istiyordu.” - A. İlhan
6. Çok.	“Geniş iş alanları sağlandı.”

Tablo 1 incelendiğinde “geniş” sıfatının ilk üç tanımının somut, diğerlerinin soyut uzanıma sahip olduğu gözlemlenmektedir. Somut uzanıma Tanım-1 ve Tanım-2’nin yer ya da alanın boyutuna ilişkin bir kodlama yaptığı söylenebilir. Tanık tümcelerde yer alan “geniş taşlık” ve “geniş bostan” öbekleri de bu eğilimi göstermektedir. Tanım-3 incelendiğinde ise anlam bilimsel sınırların daraltıldığı, sıfatın yalnızca “geniş elbise” öbeğinde olduğu gibi GİYECEK ulamına özgü nesnelere birlikte kullanıldığı belirtilmektedir. Sıfatın soyut uzanımlarına bakıldığında Tanım-4 ve Tanım-6’nın soyut uzanıma sahip adlarla kullanıldığı gözlemlenmektedir: Tanım-4’te kapsam/içeriği

özgü aşkınlık, Tanım-6'da niceliksel bir aşkınlıktan söz edildiğini gözlemek mümkündür. Tanım-5 ise diğer tanımlardan çok farklı olarak İNSAN ulamıyla öbek yapı oluşturacak biçimde "tasasızlık, rahatlık" uzanımını kodlamaktadır.

Tablo 2: "bol" sıfatına ilişkin GTS'de yer alan tanımlar ve tanık tümceler

TANIMLAR	TANIK TÜMCELER
1. İçine girecek şeyin boyutlarından daha büyük veya geniş olan, dar karşıtı.	"Bol zamanıma yetişti de ben onu böyle şımarık büyüttüm." - P. Safa
2. Nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı.	"Demek ki zeytinin bol ve ucuz olduğu bir yerdeymiş." - B. Felek

Tablo 2'de "bol" sıfatına ilişkin tanımlar incelendiğinde Tanım-1'in somut, Tanım-2'nin ise soyut uzanıma sahip olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca sözlükte Tanım-1'e ilişkin sunulan tanık tümcenin tanım içeriğiyle eşleşmediği belirtilmelidir. Tanımda nesneye ilişkin bir uzanım söz konusu iken tanık tümcede soyut-uzanımsal bir varlığa ilişkin sınırlandırma yapılmaktadır. Tanım-2 incelendiğinde tıpkı "geniş" sıfatının son tanımında olduğu gibi niceliksel olarak aşkınlığa ilişkin bir kodlama yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan inceleme konusu iki sıfat işlem ilişkileri kapsamında bazı tanım düzeylerinde yakın anlamlılık sergileyebilmektedir. Özellikle "niceliksel aşkınlık" kodlayan bağlamlarda "geniş" ve "bol" sıfatları kullanılabilir. Söz konusu anlamsal yakınlıkla birlikte iki sıfatın birbiri yerine geçip geçememe koşulları değiştirim testi sonucunda ele alınacaktır.

Öte yandan, her iki sıfatın düz anlamsal uzanımları kontrol edildiğinde her ikisinin de karşıtlık çerçevesinde "dar" sıfatıyla işlem ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. "Geniş" sıfatı Tanım-2 düzeyinde "Alanı büyük olan, makro, dar karşıtı." ve "bol" sıfatının Tanım-1 düzeyinde "İçine girecek şeyin boyutlarından daha büyük veya geniş olan, dar karşıtı." içeriklerine bakıldığında her ikisinde de ortak bir karşıtlık alanı kurulabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan Tablo 3.teki gibi anlam bilimsel bir şema kurmak mümkündür.

Tablo 3: "geniş", "dar" ve "bol" sıfatlarının karşıtlık görünüşleri

GENİŞ		DAR		BOL
kazak		kazak		kazak
zaman	X	zaman	X	zaman
koridor		koridor		? koridor
? miktar		? miktar		miktar

Tablo 3 incelendiğinde dar sıfatının hem "geniş" hem de "bol" sıfatlarıyla belirli düzeylerde karşıtlık sergilediği görülmektedir. "Geniş kazak" ve "bol kazak" gibi düz anlamsal boyutta "dar" sıfatının her iki sıfatla karşıtlık kurabildiği gözlemlenmektedir. Öte yandan "geniş/dar koridor" gibi bazı koşullarda "dar" sıfatı "geniş" sıfatıyla karşıtlık sergilerken "bol" sıfatıyla sergileyememektedir. Öte yandan, "?dar miktar/bol miktar" öbeklerinde olduğu gibi bir diğer koşulda da "dar" ve "bol" sıfat çifti karşıtlık sergileyememektedir. Bu açıdan, yakın anlamlılık ve karşıt anlamlılık koşullarının sözcüğün anlamsal içeriğine ve tercih edilen eşdizimsel ögeye göre değişebildiği söylenebilir. Araştırma konusu sıfatların karşıtlık sınırları eşdizimlilik ve anlam tercihi görünüşleriyle daha kapsamlı bir biçimde ortaya konacaktır.

Sıfatların Eşdizimlilik Görünüşleri

Çalışmada sıfatların eşdizimlilik görünüşleri [-1 / +1 n-gram] yapıları düzeyinde ele alınmıştır. Bu kapsamda derlemde "geniş" sıfatının 4.953 defa, "bol" sıfatının 1.327 defa karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu açıdan, sınırlılıklar bağlamında, geniş sıfatının tercih edilme sıklığının daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, söz konusu sıfatın tanım sayısının daha fazla olması nedeniyle daha farklı içerikleri kodlayabilmesiyle açıklanabilir. Tablo 4. ve Tablo 5.te inceleme konusu sıfatların eşdizimlilik görünüşleri yer almaktadır.

Tablo 4: “geniş” sıfatının eşdizimlilik görünümleri

GENİŞ	kapsam (447), anlam (413), ölçü (370), çap (369), kitle (350), alan (337), bant (207), kesim (135), zaman (132), aile (106), katılım (104), yetki (102), taban (96), omuz (89), boyut (69), ölçek (69), cadde (65), biçim (65), bahçe (58), çevre (54), yelpaze (54), toprak (52), bölge (50), yaprak (49), salon (48), pencere (46), ekran (45), çerçeve (43), ufuk (42), tanım (41), spektrum (40), arazi (38), bilgi (37), imkan (36), ağız (34), alın (31), aralık (30), oda (30), yüzey (30), avlu (29), sınır (28), cam (26), olanak (26), yığın (26), pazar (25), saçak (25), bulvar (21), kalça (21), özgürlük (19), hacim (18), kanat (18), kenar (18), yol (17), coğrafya (16), gövde (16), mana (16), cephe (15), ev (12), mermer (12), yatak (12), göğüs (11), koridor (11), ova (11), sınıf (11), gönül (10), kapasite (10), masa (10), orman (10), sokak (10), yaka (10).
--------------	---

Tablo 4 incelendiğinde “geniş” sıfatının kapsam (f=447), anlam (f=413), ölçü (f=370), çap (f=369), kitle (f=350) gibi soyut uzanıma sahip adlarla öbek kurma eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir. Bu açıdan, sıfatın düz anlamsal görünümlerinden çok değişmeceli anlamsal boyutta kullanıldığı söylenebilir. Sıfat, soyut uzanımsal kullanımlar dışında “bahçe (f=58), yaprak (f=49), pencere (f=46) gibi somut adlarla da kullanılmaktadır.

Tablo 5: “bol” sıfatının eşdizimlilik görünümleri

BOL	miktar (438), su (217), para (97), ışık (45), şans (37), sayı (35), kazak (32), yağ (32), ödül (29), pantolon (23), fotoğraf (21), süt (20), soğan (19), bahşiş (17), içki (17), makyaj (17), vakit (17), limon (16), acı (15), köpük (15), vitamin (15), ağaç (14), şeker (14), dedikodu (13), dua (13), güneş (13), kazanç (12), malzeme (12), balık (11), gıda (11), çeşit (10), giysi (10), kahkaha (10),
------------	---

Tablo 5 incelendiğinde “bol” sıfatının miktar (f=438), su (f=217), para (f=97) öğeleriyle güçlü eşdizimlilikler sergilediği gözlemlenmektedir. Bu açıdan sıfatın öbek yapı oluşturduğu adlar her ne kadar somut ya da soyut da olsa tıpkı “geniş” sıfatı gibi değişmeceli anlamsal uzanımlar kurmaya yatkın olduğu söylenebilir.

Sıfatların Anlam Tercih Görünümleri

“Geniş” ve “bol” sıfatlarının tercih ettiği anlamsal ulamların niceliksel ve niteliksel açılardan ortaya konması, sıfatların uzanımlarına ilişkin derinlemesine bilgiler vermektedir. Tablo 6. ve Tablo 7.de sıfatların anlam tercihi görünümleri yer almaktadır.

Tablo 6: “geniş” sıfatının anlam tercihi görünümleri

ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE
1. MİKTAR	kapsam (447), ölçü (370), çap (369), ölçek (69), hacim (18), kapasite (10).
2. SOYUT-NİTELİK	anlam (413), bant (207), zaman (132), yetki (102), boyut (69), yelpaze (54), çerçeve (43), ufuk (42), tanım (41), spektrum (40), bilgi (37), imkân (36), olanak (26), pazar (25), özgürlük (19), mana (16), kadro (10), gönül (10).
3. YER	alan (337), cadde (65), bahçe (58), toprak (52), bölge (50), salon (48), pencere (46), arazi (38), oda (30), avlu (29), saçak (25), bulvar (21), yol (17), coğrafya (16), cephe (15), ev (12), koridor (11), ova (11), sınıf (11), orman (10), sokak (10).
4. TOPLULUK	kitle (350), kesim (135), aile (106), katılım (104), çevre (54), yığın (26).
5. NESNE	ekran (45), cam (26), mermer (12), yatak (12), masa (10), yaka (10).
6. VÜCUT/CANLI BÖLÜMÜ	omuz (89), yaprak (49), ağız (34), alın (31), kalça (21), kanat (18), gövde (16), göğüs (11), boy (10).
7. BİÇİMSEL NİTELİK	taban (96), biçim (65), aralık (30), yüzey (30), sınır (28), kenar (18).
TOPLAM	

Tablo 6 incelendiğinde, geniş sıfatının yedi farklı anlam bilimsel ulamı tercih ettiği gözlemlenmektedir. Sıfatın en yoğun MİKTAR ve SOYUT-NİTELİK ulamlarına ilişkin öğeleri tercih ettiği söylenebilir. Bu açıdan, kullanım düzleminde sıfat soyut uzanımsal tanımlarıyla daha çok karşımıza çıkmaktadır. Kapsam, ölçü, anlam, zaman gibi öbek yapılar yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte, ulam içi öğelerin çeşitliliği açısından YER ulamı ön plana çıkmaktadır.

Tablo 7: “bol” sıfatının anlam tercihi görünümüleri

ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE
1. MİKTAR	miktar (448), para (97), sayı (35), ödül (29), bahşiş (17), kazanç (12), çeşit (10).
2. YİYECEK-İÇECEK	su (217), yağ (32), süt (20), soğan (19), içki (17), limon (16), acı (15), köpük (15), vitamin (15), şeker (14), balık (11), gıda (11).
3. NESNE	kazak (32), pantolon (23), malzeme (12), giysi (10).
4. DOĞA	ışık (45), ağaç (14), güneş (13).
5. SOYUT-NİTELİK	şans (37), vakit (17), dua (13).
6. ETKİNLİK	makyaj (17), dedikodu (13), kahkaha (10).
TOPLAM	

Tablo 7 incelendiğinde bol sıfatının altı farklı ulamda tercih edildiği gözlemlenmektedir. En yoğun biçimde karşımıza çıkan ulamların MİKTAR ve YİYECEK-İÇECEK olduğunu görmek mümkündür. Bu açıdan düz anlamsal görünümüleri üçüncü sırayı almaktadır.

Her iki sıfat incelendiğinde MİKTAR, SOYUT NİTELİK, NESNE olmak üzere üç farklı ulamı ortak olarak tercih ettiği gözlemlenmektedir. Ulamlar içi öğelerin kabul edilebilirlik koşulları Tablo 8.de değiştirim testi aracılığıyla sunulmuştur.

Tablo 8: “geniş” ve “bol” sıfatlarına ilişkin değiştirim testi sonuçları

SIFAT	EŞDİZİMSEL ÖGE	SIFAT	
		GENİŞ	BOL
GENİŞ	kapsam	+	-
	ölçü	+	-
	çap	+	-
	ölçek	+	-
	anlam	+	-
	bant	+	-
	zaman	+	+
	yetki	+	-
	ekran	+	-
	cam	+	-
BOL	yaka	+	+
	miktar	+	+
	para	-	+
	sayı	-	+
	ödül	-	+
	kazak	+	+
	pantolon	+	+
	giysi	+	+
şans	-	+	

Tablo 8 incelendiğinde iki sıfatın aynı ulamları tercih etmesine rağmen ulam içi ögelerde büyük oranda farklılaştıkları gözlemlenmektedir. MİKTAR ulamında ulama da adını veren üst düzey ulam içi ögeyle uyum sağlamaktadır. Soyut uzanım ulamında yalnızca zaman ögesiyle kabul edilebilir birliktelik sergileyebildiği gözlemlenmektedir. Dizgelerde tamamen ortak olarak karşımıza çıkan ulam ise GİYECEK ulamıdır. Söz konusu ulamı, NESNE ulamının alt ulamı olarak değerlendirmek mümkündür. Bu kapsamda giysi gibi üst düzey ulamın yanı sıra kazak, pantolon gibi temel düzey ulam içi ögelerle de eşdizimsel yapılar oluşturabilmektedir.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada Türkçede yakın anlamlılık kavramı “geniş” ve “bol” sıfatları üzerinden tartışılmıştır. TDKGTS’de geniş sıfatının altı, bol sıfatının iki farklı tanım düzeyinde karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Geniş sıfatı düz anlamsal açıdan boyut ya da büyüklüğe ilişkin gönderimlere sahiptir. Söz konusu gönderimler daha çok YER ve NESNE ulamları kapsamındaki adları nitelemektedir. Öte yandan bol sıfatının tıpkı geniş sıfatında olduğu gibi boyut ya da büyüklüğe gönderimde bulunduğu fakat yalnızca NESNE ulamındaki sözcüklerle kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan ilk sınırlılık olarak sözlükte karşımıza bu durum çıkmaktadır. Sözlükteki değişmeceli anlam düzeylerine bakıldığında MİKTAR ulamında her iki sıfatın da kullanılabilirliği söylenebilir. Öte yandan geniş sıfatının bol sıfatından farklı olarak insana ilişkin uzanımlarla da kullanıldığı görülmektedir.

İkinci aşamada sıfatların bağımlı dizinlerdeki eşdizimlilik görünümü ele alınmıştır. Eşdizimlilik sergilediği adlar incelendiğinde geniş sıfatının niceliksel olarak daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Sıfatların her ikisinin de yoğun olarak eşdizimlilik sergilediği öbeklerin değişmeceli anlam kapsamında konumlandırılabilceği gözlemlenmektedir. “Geniş kapsam, geniş anlam, geniş ölçü” ve “bol miktar, bol su, bol para” öbeklerinin en yaygın karşılaşılan öbeklerden olduğunu söylemek mümkündür. Sıfatların düz anlamsal boyutundaki kullanımına bakıldığında geniş sıfatına ilişkin “geniş omuz, geniş salon”; bol sıfatına ilişkin “bol pantolon, bol kazak” öbeklerine rastlanmaktadır. Bu açıdan, eşdizimlilik görünümü çerçevesinde boyuta ilişkin ortak uzanımları olsa da bağlamlarda kabul edilebilirlik sergileyemedikleri söylenebilir. Sonuç olarak, geniş ve bol sıfatları uzanımsal açıdan birbirine yakın bir görünüm sergilese de dizgesel kullanımları bağlamında farklı ulamları ve eşdizimsel ögeleri tercih edebildiği gözlemlenmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksan, Y. vd. (2012). "Construction of the Turkish National Corpus (TNC)". *Eight International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2012)*. İstanbul. Türkiye.
- Cruse, A. (2006). *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Ersoy ve P. Yalçinoğlu). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Goldberg, A. (2000). *Verbs, Constructions, and Semantic Frames. Lexical Semantics, Syntax, and Event Structure*. (Edt: M.R. Hovav, E. Doron, I. Sichel). Oxford University Press, Oxford.
- Murphy, M. L. (2010). *Lexical Meaning*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Palmer, F. R. (1991). *Semantics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Saeed, J. (2003). *Semantics*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Tavşancıl, E.ve Aslan A.E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük: <http://www.tdk.gov.tr/> (ET: 11.04.2018)